

DE LICHENEN VAN DE EXCURSIE NAAR TEXEL

door Maarten Brand

Op de najaarsexcursie 1976 naar Texel is minder intensief naar lichenen gekeken dan de laatste jaren gebruikelijk is. De oorzaak was dat Harrie Sipman niet aanwezig kon zijn en ondergetekende alleen de tweede dag. Dat dit verslag dan toch nog van een omvangrijke soortenlijst vergezeld gaat is te danken aan de uitvoerige veldlijsten van André Aptroot en doordat ook waarnemingen van privé excursies (in 1974 en 1978) van ondergetekende en literatuurgegevens verwerkt zijn. De lijst geeft zo een zoveel mogelijk compleet beeld van wat er bekend is van de lichenenflora van Texel. Het is echter duidelijk dat er nogal wat hiaten zijn. Zo zullen soorten als *Candelariella reflexa*, *Bacidia umbrina*, *Lecidea saepincola*, *L. soretizodes* nog best weleens gevonden worden.

Door de diluviale kern onderscheidt Texel zich van de overige Waddeneilanden. Op deze kern staat o.a. het bosje met oude eiken op de Hoge Berg. Hier groeien o.a. *Haematomma ochroleucum* en *Schismatomma decolorans*, soorten die op de andere eilanden niet voorkomen. Opvallend is hier de grote hoeveelheid *Enterographa crassa* en de aanwezigheid van *Pertusaria leucostoma*. De essenhakhoutbosjes en de eendenkooi in de omgeving leverden vooral verschillende *Opegrapha*-soorten op, *Porina carpinea* en *Arthonia radiata*. Op jonge eiketakken werd *Arthopyrenia fallax* verzameld. Deze niet of meestal niet gelicheniseerde ascomyceet wordt vrijwel steeds tot de lichenen gerekend omdat verwante soorten wel gelicheniseerd zijn. Tot nu toe werd hij nog niet uit Nederland vermeld, maar ik heb hem al meermalen in oud herbariummateriaal gezien en ook op Vlieland en Schiermonnikoog verzameld.

Door de relatieve kalkrijkdom van het duinzand zijn de vlierstruwelen op Texel goed ontwikkeld, in tegenstelling tot de rest van de waddeneilanden (met uit-

zondering van Schiermonnikoog). Deze leverden o.a. *Bacidia arceutina* en *B. naegelii* op. Daarnaast zijn er op Texel ook kalkarme gedeelten in de duinen. In de lichleenflora komt dit o.a. tot uitdrukking in het voorkomen van *Cladonia zopfii* en *Bacidia nitschkeana*, welke laatste soort steeds groeit op struikhei.

De waddenzeedijk is grotendeels van basalt, maar plaatselijk zijn er ook granietblokken in verwerkt, steeds vrij laag op de dijk. Daardoor zijn de litorale en de lage supralitorale zone plaatselijk goed ontwikkeld, maar de maritieme soorten die alleen incidentele onderdompeling in zout verdragen, ontbreken grotendeels. Fraai ontwikkeld is *Verrucaria maura* en *Caloplaca marina*, die hier naast de bij ons veel algemenere *C. salina* voorkomt. Ook komt in de lage supralitorale zone hier veel voor een *Lecania*-soort die ik voorlopig *marina* noem; hij is ook gevonden op granietdijken van Vlieland, Terschelling en bij Harlingen, doch nergens zo veel als op Texel. Bij Oost werd in de litorale zone *Verrucaria sandstedei* verzameld, een nieuwe soort voor ons land. Hij is van alle andere zoutwater-*Verrucaria*'s gemakkelijk te onderscheiden door de smalle, langwerpige, vaak iets gebogen sporen.

Buiten de dijken zijn weinig opvallende epilithische lichenen gevonden, ook al omdat oude, niet "schoongemaakte" kerkjes ontbreken. Vermeldenswaard is het op drie verschillende plaatsen voorkomen van *Aspicillia calcarea* (steeds op grafstenen), een soort die op de andere Nederlandse Waddeneilanden ontbreekt.

Steentjes aan de rand van het weggetje tussen De Geul en De Koog, dat nu geasfalteerd is, maar vroeger waarschijnlijk half verhard was met schelpen en puin, leverden een paar interessante soorten op: *Leptogium pusillum*, eerder al bekend van Vlieland en onlangs ook op Schiermonnikoog gevonden, steeds op dergelijke plaatsen. En *Acarospora heppii*, een uiterst kleine *Acarospora* waarvan dit de eerste vondst in ons land was: hij is inmiddels ook gevonden op schelpen langs schelpenpaadjes of in de duinen op Ameland, op Terschelling en bij Castricum.

De epifytenflora op de niet zeer talrijke polderiepen (vermeld moeten vooral worden de iepen langs de bomendijk bij De Waal) was, zoals in het noorden van het land te verwachten is, vrij rijk, maar niet opvallend. Een spectaculaire vondst is die van *Parmelia exasperata* (= *P. aspera*) door RIN-medewerker K. Westenbrink in 1973 op een iep bij De Koog.

Vergelijking met de gegevens van Prof. J.J. Barkman leert ons dat ook op Texel al wel enige soorten (waarschijnlijk) verdwenen zijn: *Normandina pulchella*, die groeide op de nu niet meer aanwezige dorpsiepen in Den Burg, *Ramalina duriaei* (op de nu eveneens gekapte iepen rond de kerk van De Waal), *Bacidia luteola*, *Caloplaca luteoalba*, *Physciopsis adglutinata* en *Lecanora confusa*. Deze laatste soort is niet eerder als zodanig herkend; in het rijksherbarium vond ik materiaal van Terschelling (coll. Westhoff) en Texel (coll. Barkman). Recent is hij niet meer gevonden, ook niet ondanks goed zoeken op dezelfde plaats waar Barkman hem in 1951 verzamelde op Texel, ten zuiden van De Koog in een strookje elzenbos.

Bij de soortenlijst vindplaatsen

1. De Geul; duinen (A)
2. Westerduinen; duinen (A)
3. De Koog, W van Korverskooi; duinen (B, 1978)
4. De Muy; duinen, vlierstruweel (B)
5. De Slufter, N-deel; duinen, vlieren (B)
6. Mokbaai, o.a. op steentjes van weggetje tussen Geul en Mok (A)
7. Oude Schans, op ruïne van fortificatie (A)
8. De Bol, op metselwerk van sluis (A)
9. Hoge Berg, begraafplaats van Oude Schild, op grafstenen, esdoorns, tuinwal (B, 1978)
10. Den Burg, grafstenen rond NH kerk (B, 1978)
11. Den Hoorn, grafstenen rond kerk (B, 1978)
12. Waddenzeedijk bij Oude Schans (B, 1974)
13. Waddenzeedijk bij Dijkmanshuizen (B, 1974)
14. Waddenzeedijk bij Oost, Krassekeet (B)

15. Biesbosch, essenbosje in duinen bij Westerslag (B, 1974)
16. Staatsbossen, Lange Stuk, op elzen, esdoorns (B, 1974)
17. Staatsbos bij Ploeglanderweg (A)
18. Alloo, Z van de Koog, loofhoutstrook (els, esdoorn) langs dennebos (B, 1978)
19. De Hoge Berg; bos nabij top (eiken, iepen, esdoorn, linde) en iep bij huis (A, B, 1974, 1978)
20. Essenhakhoutbosje Z van de Hoge Berg, O van de Schansweg (A)
21. Westergeest, essenhakhoutbosje W van de Schansweg (A)
22. Eendenkooi Westergeest; iepen, essen, eiken, esdoorns; op baksteen van huisje (B, 1978)
23. De Zeshonderd; bosje aan weg zuivelfabriek-Troelje (A)
24. Den Hoorn, iepen in dorp (B, 1974)
25. De Hemmerkooi en Op Ruimte, tussen Den Burg en Den Hoorn, op iepen bij boerderijen (B, 1974)
26. O van het Torenhuis, N van Den Hoorn, op iepen bij voormalige boerderij (B, 1974)
27. Den Burg, iepen in dorp (B, 1974)
28. De Waal, iepen langs Bomendijk; muurtje bij kerk (B, 1974)
29. De Petten, Z van Den Hoorn, op hout van schapenhok (B, 1978)
30. Oosterend, op muurtje rond kerk (B)

onderstreept: gecontroleerd (door mij)

A: veldwaarnemingen door André Aptroot

B: veldwaarnemingen door Maarten Brand

s: op steen (saxicool)

t: op de grond (terrestrisch)

e: epifytisch

S: op vlier

U: op iep

(): opgaven uit literatuur, naar WHEN- en herbariumgegevens

- a: Barkman (1958)
- b: Sikkingh (1970)
- c: herbarium Utrecht, leg. F.A. Stafleu
- d: WHEN, veldgegevens van K. Westenbrink
- e: Rijksherbarium Leiden
- f: mondelinge opgave A.K. Masselink
- g: Sipman (1977)
- h: Maas Geesteranus (1954)
- i: Barkman, ongepubliceerde verspreidingskaart

Excludenda

- Lecanora intumescens*. Genoemd door Barkman (1958), opname 36-6; het materiaal in het Rijksherbarium blijkt te zijn *Catillaria griffithii* (steriel).
- Arthonia punctiformis*. Genoemd door Barkman (1958), opname 26-1; het materiaal in het Rijksherbarium is *A. radiata*.

Enkele onzekere, niet te controleren opgaven van WHEN en veldlijsten van de excursie zijn niet opgenomen.

Literatuur

- Barkman, J.J. 1958 *Phytosociology and ecology of cryptogamic epiphytes*, Assen.
- Maas Geesteranus, R.A. 1954 *Notes on Dutch Lichens I. Blumea* 7: 570-592.
- Sikkingh, F. 1970 *Onderzoek naar de vestigingsvoorwaarden van Empetrum nigrum in de Nederlandse duinheide, i.h.b. Texel. Doctoraalverslag R.U. Utrecht, Inst.v.Syst.Plantk.*
- Sipman, H. 1977 *Nieuwe Cladonia-soorten voor Nederland. Gorteria* 8: 206-211.

Soortenlijst van Lichenen van Texel 1978

Acarospora heppii	<u>6s</u> op kalksteentjes op pad
smaragdula	<u>11 14</u>
Arthonia exilis	<u>19U</u>
phaeobaea	<u>14</u>
radiata	<u>22</u> 23
spadicea	<u>19</u>
Arthopyrenia fallax	<u>22</u>
halodytes	<u>12 14</u> op Littorina, Balanus, kalk- en zandsteen
Aspicillia calcarea	9 10 30
cf. intermutans	<u>13</u>
Bacidia arceutina	<u>4S</u>
luteola	<u>1</u>
muscorum	(f, Eyerlandse duinen)
naegelii	<u>4S 5S</u>
nitschkeana	<u>2</u> Calluna
Buellia alboatra	<u>7s 9s 10s 30</u> (a, epifytisch, s.n. B. pharcidia)
canescens	7s 8s 9se 10s 19e 21e 22e 24e 25e 26e 27e 28e 30s
chlorophaea	<u>13</u>
griseovirens	<u>18e 29h</u>
punctata	4e 5e 6e 9e <u>14s</u> 19e 20e 21e 22e 23e <u>24e</u> 25e 26e 27e 28e
Caloplaca aurantia	10
citrina	6s 7s 8s 9s 10s 27U 30s
decipiens	10
heppiana	7 9 10 30
lithophila	6 7 8 9
luteoalba	(a, s.n. C. pyracea, opn. 29-2)
marina	<u>12</u>
murorum	<u>6 7</u> 8 9
obscurella	<u>4S</u>
ruderum	<u>7</u> 9

Caloplaca salina	<u>13 14</u>
sp.	9s <u>opm. 1</u>
Candelariella aurella	6 7 8 9
vitellina	6s 7s 8s 14s <u>24e</u> 26e
Catillaria chalybeia	<u>7 10</u>
denigrata	<u>29</u>
griffithii	1 4 9 15 <u>18f</u> 19 20 21 22
	23 24 26 27 <u>28f</u>
prasina	<u>2</u> Calluna <u>19</u> Quercus
Cladonia arbuscula	<u>1 3 4 5</u>
bacillaris	(b)
chlorophaea s.l.	1 4 5 6 17 19
ciliata	1 <u>3 4</u>
coccifera	3
coniocraea	1 17 19 20 22
conistea	<u>4 5 9 22</u>
cryptochlorophaea	<u>3 4</u>
fimbriata	<u>1 6 7 9</u> 17 19 22
floerkeana	(b)
foliacea	1 <u>3 4 5</u> 19
furcata	1 <u>3 4 6 7</u> 17 19
glaucia	1 <u>3 4</u>
gracilis	1
macilenta	(b)
merochlorophaea	
v novochlorophaea	<u>3</u>
pityrea	<u>1 3 7 9</u> 17 19
polydactyla	(b)
portentosa	1 3
rangiformis	1 4 5 19
squamosa	(b)
subulata	1 4
symphycarpia	(g)
uncialis	1 <u>3</u>
verticillata	(b, c)
zopfii	<u>3</u>
Collema tenax	<u>23</u>
Cornicularia aculeata	1 3 4
muricata	<u>1 3</u>
Dimerella diluta	<u>16</u>

Enterographa crassa	<u>19</u> <u>21</u> 22 24
Evernia prunastri	1 (<u>ook t</u>) 16 17 18 19
Haematomma ochroleucum	
v porphyrium	(19, d)
Hypogymnia physodes	1 (<u>ook t</u>) 5 6 16 17
tubulosa	1
Lecania cyrtella	(a)
erysibe	<u>6</u> <u>7</u> 8 9 10 30
marina	<u>12</u> <u>14</u> zie opm. p. 33
Lecanora albescens	<u>6</u> <u>7</u> 9 10
atra	<u>7</u> 8
campestris	<u>6</u> <u>7</u> 8 10 30
carpinea	<u>9</u> 18 19 20 21 22 23 28
chlarotera	1 4 9 <u>16</u> 18 19 20 21 22es 23 <u>25</u> <u>26</u> 27 28
confusa	(a, s.n. L. varia, opn. 36-6)
conizaeoides	1 3 4 5 9 17 18 19 20 21 22 23 29
crenulata	9 30
dispersa	6 7 8 9 10 14 30
expallens	1 4 5 9 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 <u>28f</u> 29
flotowiana	9
hageni	<u>4</u> <u>5</u> <u>6</u> <u>24</u>
helicopis	<u>13</u> <u>14</u>
laevis	<u>24U</u> <u>28U</u>
muralis	<u>8</u> 10
saligna	<u>29</u>
Lecidea erratica	<u>6</u>
granulosa	<u>1</u> 3 17 19 20 21 23 <u>29</u>
lucida	22s
symmicta	3 4 5 20 21 <u>29</u>
uliginosa	3 4 6 16 19 <u>20</u> 22
Lecidella elaeochroma	1 4 5 7s 9 15 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28
scabra	7 8 14 22s 30
stigmatea	9 <u>10</u>
Lepraria incana	1 <u>7</u> 9 15 17 19 20 24 26

<i>Leptogium pusillum</i>	<u>6</u>
<i>sinuatum</i>	(f, Eyerlandse duinen)
<i>tenuissimum</i>	<u>5</u>
<i>Normandina pulchella</i>	(a)
<i>Opegrapha atra</i>	<u>9 19 21 22 24 25 28</u>
<i>chevallieri</i>	<u>7 10 14 28 30</u>
<i>cinerea</i>	<u>9 19 21 22 24 25 26 28</u>
<i>subsiderella</i>	<u>21 25 28</u>
<i>vermicellifera</i>	<u>9 19</u>
<i>Parmelia acetabulum</i>	<u>25 27</u>
<i>aspera</i>	(d, Everste Koog, op Ulmus, 1973, herb. RIN)
<i>caperata</i>	(c, h: Stafleu 1942, De Dennen; f, eiken-berkenbosje Z van de Koog)
<i>subaurifera</i>	<u>1 7 9 16 18 19 22 26 27</u>
<i>subrudecta</i>	<u>19 27</u>
<i>sulcata</i>	<u>1 (ook t) 4 5 9 16 17 18 19 20 21 22 24 25 26 27 28</u>
<i>Parmeliopsis ambigua</i>	<u>16</u>
<i>Peltigera canina</i>	<u>1</u>
<i>polydactyla</i>	<u>5</u>
<i>rufescens</i>	<u>5</u>
<i>Pertusaria amara</i>	<u>16</u>
<i>coccodes</i>	(d, op Acer bij boerderij Heidehof NW van Den Hoorn)
<i>leioplaca</i>	<u>19 22</u>
<i>Phlyctis argena</i>	<u>18 19 27</u>
<i>Physcia adscendens</i>	<u>4 5 6 9 10 20 21 22 24 25 26</u>
<i>aipolia</i>	<u>28</u>
<i>caesia</i>	<u>9 10</u>
<i>nigricans</i>	<u>9</u>
<i>orbicularis</i>	<u>1 4f 5 7 8 9 10 14 24 25 26</u>
<i>tenella</i>	<u>4f 5f 6 7 8 9 17 18 19 20 21 22 24 25 26 27 28</u>
<i>Physciopsis adglutinata</i>	(a)
<i>Physconia enteroxantha</i>	<u>4Sam</u>
<i>grisea</i> (s.l.)	<u>7s 19 24 25 27</u>
<i>pulverulenta</i>	<u>26 28</u>

Porina chlorotica	15 20 21 22 23
Pseudevernia furfuracea	(c, h, Stafleu, Fontein- nol 1942)
Ramalina duriaei	(a)
farinacea	1 4 5 9 16 17 18 19 21 22 25 26 28
fastigiata	9 19 22
Rhizocarpon obscuratum	14
Rinodina exigua	c, Barkman 1951, met Leca- nia cyrtella, opn. 29-2
subexigua	6 7 8 9 14
Schismatomma decolorans	19
Verrucaria erichsenii	12 14
glaucina	7 10
maura	12
muralis	7 8 9 10 30
nigrescens	7 9 10 30
sandstedei	14
Xanthoria candelaria	6 18 19 24 25
aureola	6 7 8 25
parietina	1 4 5 7 8 9 10 14 20 21 24 25 26 27 28
polycarpa	4 5 6 9 19 21 25 26
Usnea sp.	(c)

opm. 1. Het materiaal lijkt sterk op *C. holocarpa*, het groeit op steen, maar is duidelijk verschillend van *C. lithophila*.